

Budapest-Zugligeti Egyesület

Egyesületünk története az 1892. július 13-i alapításhoz nyúlik vissza. Az akkori alapítók – közöttük 'Sigray Pál elnökkel, Eperjessy István titkárral – az egyesület célját úgy fogalmazták meg, hogy „a Zugliget iránti érdeklődés felébresztése és terjesztése, valamint anyagi és magyar kulturális érdekeinek előmozdítása, lakossága között a társadalmi élet élénkítése. E célját akként igyekszik elérni, hogy egyrészt a Zugliget szépítését, a körülményekhez képesti rendezését, kocsi- és gyalogutak, ösvények létesítése által a közlekedést előmozdítja, útmutatók, térképek kiadásával stb., másrészt pedig a társadalmi élet társas összejövetelek, táncszünetek, hangversenyek, felolvasások, társas kirándulások stb. rendezése által élénkíti.”

A magasztos célokhoz aktív egyesületi élet társult. Az első hat évtized munkájából két fontos momentumot emelnék ki. Az egyesület 1905-ben (majd 1906-ban is) kiadta az Eperjessy István: Zugliget és vidéke (Budapest nyaraló és kiránduló helye – Útmutató és térkép a kirándulók részére) útikalauzt egy színes, M = 1:10.000 méretarányú szintvonalas térkép-melléklettel (Az egyesület 100. születésnapjára, 1992-ben e könyv és a térkép hasonmás kiadásban a Salamin család támogatásával ismét megjelent.). A másik kiemelendő cselekedete az egyesületnek Budapest első Kossuth-szobrának felállítása volt 1912-ben – hivatalos felavatására a politikai helyzet miatt azonban csak 1913-ban kerülhetett sor, akkor is titkosrendőrök nagy részvétele mellett. A szoboravatásra egy kiadványt is készített az egyesület – ez is megjelent később hasonmás kiadásban (1999-ben – Karacs Zsigmond: Kossuth-szobor a hegyen című történeti összegzésével).

Nagyot ugorva a kezdetektől: ez a civil egyesület sem kerülhette az ún. „felszabadulás” utáni megszüntetést, s csak négy évtizedes tetszhalott állapot után, 1989-ben alakulhatott újra – elődje jogfolytonos utódjának tekintve magát, régi, világosan megfogalmazott céljait máig is megtartva. Az újjáalakulást azonban nem a civilek hirtelen szabaddá vált önszerveződése sarkallta, hanem a letűnő kerületi tanácsi hatalom utolsó arrogáns

szállodaépítési terve, amely a Fácánosnak nevezett területet – a Hild József tervezte, 1856-ban épített egykori Fácán-fogadóhoz tartozó 9 hektáros erdőséget – több toronyházzal, mélygarázzsal, buszparkolóval, vigalmi központtal szeretne volna beépíteni, azaz tönkretenni. A zugligetiek felháborodása olyan nagy volt, hogy közel 300 fővel újraalakult az Egykori Budapest-Zugligeti Egyesület, a régi célok mellé felvéve az újkori rombolás elleni környezetvédelmet is. Igen aktív volt az új civil társulás: több százan megleptük a kerületi tanácsülést, amely a tömeg nyomására kénytelen volt levenni napirendről a zugligeti szállodaépítést és privatizálást – reményeink szerint talán örökre elszállt a rombolás lehetősége.

Az egyesület a kerületi önkormányzatba is bejuttatott képviselőket, így Zugliget természeti és csodálatos épített környezetének védelmét a testületben is képviselni tudta – egészen a 2010-es választásokig. Zugligeti környezetünk védelmére szervezett bármilyen demonstrációnkra több százan is eljöttek, gyakorta a kerületi határainkon kívülről is.

De nem csak „mozgalmi” tevékenységgel hívta fel a figyelmet a hirtelen megalakult, aktív egyesület, hanem a kulturális értékvédelem-értékmentés területén is. Több száz épületet javasoltunk országos, fővárosi és kerületi helyi védelem alá (Zugliget határain kívül is.) –, s a két évtizedes kitartó munkánk eredményeképpen büszkén mondhatjuk: nekünk is részünk van a több száz kerületi épület védelme kimondásában. E mellett kerteket, fákat, parkokat helyeztettünk helyi (kerületi) védelem alá.

A népszerűvé vált megújult egyesület rangot vívott ki a kerület iskoláiban, egyházainál, önkormányzatánál is. A 100. születésnap (1992-ben) megünneplése messze túlnyúlt Zugliget határain. Több különlegességgel is vártuk az 1992. május 8-ára meghirdetett ünnep résztvevőit. A Salamin család vállalta, hogy újra felépíti a Szent Anna réten 1825–1830 táján épített és 1945 után barbár módon politikai indokkal elpusztított kis kápolnát, amely a Budekeszi-i parasztok zarándokhelye volt 1945-ig. Ám nem a rét szélén, az erdőben való építkezés (anyagszállítás, védelem a lopás ellen, stb.) jelentette visszaállítás legnagyobb nehézségét, hanem az építési engedély kiadása: egy család kérte az engedélyt, állami tulajdonú erdő területére, amely a Pilisi Parkerdő kezelésében volt (Erdőben csak erdőgazdálkodással

kapcsolatos építmény építhető!), s az üzemeltetését pedig a Budapest-Zugligeti Egyesület vállalta. Ekkora adminisztrációs gordiusi csomót kibogozni szinte lehetetlen volt. A kápolna már állt, s a Zugligeti Szent-Család Plébániatemplom előtt a zarándoklat Kozma Imre plébános atya vezetésével elindul, amikor az építési engedély – csodával határos módon (vagy tán kényszerűségből) mégis megérkezett. A zarándoklók zuhogó esőben kapaszkodtak fel Zugliget mélyéből a Szent Anna rétre, ahol a kápolnaszentelő szabadtéri mise résztvevőit már napsütés várta. Áldás volt a kápolnán és a szervező egyesületen is. A Zugligeti Általános Iskola a Szent Anna réten kulturális és sportprogramokkal emelte a születésnap ünnepi hangulatát.

A kis erdei kápolna mellett egy nagy fakereszt áll, amelynek történetét is érdemes megemlíteni. Az Iparművészeti Főiskola (ma egyetem) tanára, Fésűs András vállalta, hogy néhány diákjával elkészítteti a vörösfenyő fakeresztet a főiskola műhelyében. A rektori tilalom miatt csak titokban és éjjelente készülhetett a több mint 3 méter magas kereszt, amit aztán az éj leple alatt kellett „kilopni” a főiskola épületéből. A kereszt golgotai (vállunkon) szállítása és elhelyezése is különös jelentőséget adott az eseménynek. Gyermekeim éjszaka virrasztva őrizték a felállított keresztet, míg a földbe helyezett beton lábazat meg nem kötött.

Erre az ünnepre készült el az 1906-os Zugliget és vidéke útmutató könyvecske és a hozzá tartozó szintvonalas turistatérkép hasonmás kiadás (5000 példányban). Az első 5000 példányos nyomdai anyagot kidobattuk, mert nem hasonlított színében, képminőségében az eredetire.

Nehéz röviden összegezni az elmúlt bő két évtized gazdag és eredményes egyesületi munkáját, így csak felvillantani van lehetőségünk egy-egy érdekes eseményt, történetet. Az egyesület támogatásával és szerkesztésében 1998-ban elindítottuk a „Hegyvidékünk Gyöngyszemei” kultúr- és helytörténeti könyvsorozatot, amelynek immár 11 megjelent kötete egyedülálló gyűjteménye lett a kerületi értékeinknek, történetünknek. E sorozat kutatómunkáját – a könyvtári-múzeumi gyűjtés mellett – a szervezésünkben rendszeresen megtartott Hegyvidéki Séták segítették, a séták résztvevői rendszeresen egyedülálló történeteikkel, családi gyűjteményekben található

dokumentumaikkal. Nem térnék ki a családjuk támogatásával készített kiadványsorozat anyagi nehézségeire, csak feleségem támogató megjegyzését idézem: „legalább 10 esztendőn belül legyen a kiadás 'null-szaldós!'", azaz ráfizetés-mentes. E sorozat részletes ismertetésére itt nincs lehetőség, így egy-egy érdekesebb momentum kiragadásával szeretnék beszámolni a kiadványokról és egyesületünk életének egy-egy fontosabb mozzanatáról.

A helytörténeti könyvsorozat első könyvének (Salamin A.: A Szani – Hrabovszkyné dr. Révész Margit Gyógypedagógiai Szanatóriuma, 1998. – B5-ös nagyság, 28 oldal, 1 színes és 54 fekete-fehér kép) megjelenését az egyik sétánkon történt véletlen találkozás indította el. A főváros első erdei iskolájának megható történetéhez Nagy Lászlóné (Révész Margit lánya) családi gyűjteményéből kaptunk egyedülálló dokumentumokat. A 19. századi villát a szemünk előtt pusztították el a Remete út erdő-széli végén – de még időben sikerült védetté nyilvánítani, így másfél évtized után hamarosan ismét visszakerülhet eredeti szépségében a helyére.

Könyvsorozatunk második kötete (Salamin A. – Bácsy Zsolt: A Farkasvölgyi úti madonna, 1998. - B5-ös nagyság, 28 oldal, 7 színes és 13 fekete-fehér kép) egy örömteli esemény megörökítésére készült: a 19. században épült, s már csak torzóként álló kápolnát a XII. kerületi egyesületek, önkormányzat, erdészeti és a cserkészek összefogásával sikerült újjáépíteni – most már minden esztendő októberének első szombatján 10 órakor zarándoklat indul a törpe-tölgyesben megbújó kis kápolnához, ahol a hívek erdei misén vehetnek részt.

A könyvsorozatunk harmadik kötetének (Karacs Zsigmond: Kossuth-szobor a hegyen, 1999. - B5-ös nagyság, 50 oldal, 2 színes és 10 fekete-fehér kép) ötlete is egy hegyvidéki sétán született meg, ahol kiderült, hogy a szerző őse – (Karacs Teréz) és az én ükapám (Toldy Ferenc) másfél évszázaddal korábban együtt ebédelt Kossuth Lajossal, Vörösmarty Mihállyal, stb. a zugligeti Haranghoz címzett kiskocsmában. A hegyvidéki első Kossuth-szobor történetéről szóló könyvecske megjelenésének apropóját az adta, hogy az 1848–49-es szabadságharc 150. évfordulójára sikerült visszahelyezni a szobor kőtalapzatáról 1945 után ellopott bronz domborművet, rajta Kossuth Lajos 1837-es zugligeti letartóztatásának jelenetével. Különös kötődésemet e

szoborhoz az magyarázza, hogy Kossuth Lajos letartóztatáskor éppen Toldy Ferenc ükapámmal nyaralt a zugligeti Istenszeme fogadóban, s Toldy visszaemlékezése az eseményre fontos adalék volt e könyv összeállításához. Hasonlóképpen Karacs Zsigmond családi dokumentumai között talált díszes szoboravatói meghívó egyedülálló értéke e könyvnek.

A könyvsorozat negyedik kötete (Danyi G. – Kozma I. – Salamin A. – Stahl K.: A Laszlovszky-major, 2000. - B5-ös nagyság, 28 oldal, 13 színes és 51 fekete-fehér kép) egy 1822-es régi major 2000. évi helyreállításának ünnepére készült, benne a major és a szakszerű helyreállítás történetével. A major eredeti állapotának helyreállítása Kozma Imre atyának és a majorépületben jelenleg is működő Máltai Szeretetszolgálatnak köszönhető. A majoravató kedves vendége volt a major egykori tulajdonosának leszármazottja, a történész Laszlovszky József.

A könyvsorozat ötödik kötete (Lambert Z. – Salamin A.: Millenniumi hegyvidéki zarándoklat, 2000. - B5-ös, 16 oldal, 12 színes és 19 fekete-fehér kép) a 2000. október 21-én és 2001. április 28-án tartott kétnapos zarándoklat résztvevőinek készült a budai hegyvidék szakrális helyeinek rövid leírásával, és több száz esztendőes imádságokkal, énekekkel. Minden zarándokló kapott egy kis könyvecskét, s a meglátogatott helyszíneken a könyvecskébe nyomott, külön a zarándoklatra készített pecsét emlékeztethetett a kedves eseményre.

A könyvsorozat hatodik kötetét (M. Jeszenkovics Teréz: Az angolkisasszonyok zugligeti intézete, 2001. - B5-ös, 68 oldal, 7 színes és 50 fekete-fehér kép) a néhai zárda és iskola felújításakor és egyházi visszavételekor a zárda egykori lakója és tanára már 90 esztendősen állította össze. Az alapos munkával és meleg szeretettel összeállított visszaemlékezés egyedülálló helytörténeti kiadvány.

A könyvsorozat hetedik kötete (Salamin A.: Buda-hegyvidéki vasutak, 2001, második bővített kiadás: 2003. – A4-es méretű, 702 oldal, 127 színes és 985 fekete-fehér kép) mind vasúttörténeti, mind pedig helytörténeti lexikonja a budai hegyvidéknek. A könyv az egyesületi munka majd másfél évtizedes gazdag történetének, gyűjtőmunkánknak is lenyomata.

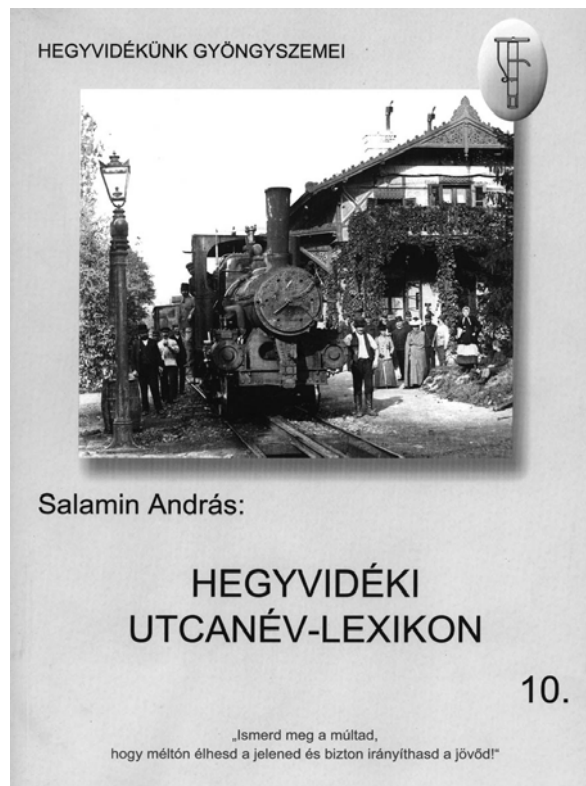
A sorozat nyolcadik kötete (Salamin A.: Szeretem Zugligetet, szeretem Virányost, 2002. - A5-ös, 14 oldal, 2 színes és 1 fekete-fehér kép) egy önkormányzati választásra készült: a politikai programok helyett minden kerületi lakos a lakókörnyezetének (választókörzetének) utcanév lexikonját kapta meg, s észrevételeivel, kritikájával vagy éppen kiegészítésével segíthette a sorozat később megjelenő utcanév lexikonját. Az észrevételek aztán bekerültek a sorozat tizedik (jubileumi) kötetébe (Salamin A.: Hegyvidéki utcanévlexikon, 2006. - A4-es, 100 oldal, 3 színes és 100 fekete-fehér kép), amely az utcaelnevezések történetén kívül a védett épületek adatait (helyét, tervezőjét, építési idejét, stb.) is összegyűjtötte. A könyv további különlegessége, hogy egyedi gyűjtésű történetek és régi fényképfelvételek színesítik a száraznak tűnő lexikoni adatokat.

Visszaugorva a kilencedik kötetéhez (Szabó Margit: Erzsébet királyné a budai hegyekben, 2004. - B5-ös, 28 oldal, 6 színes és 36 fekete-fehér kép), a könyvecske megjelenésének apropóját a Jánoshegyi út menti Erzsébet térdeplő megújítása – és Sziszi királynénk házasságkötésének 150. évfordulója – adta.

A sorozat jelenlegi utolsó – tizenegyedik – kötetének (Salamin A. – Vigh Józsefné Mecséry Viktória: Az angolkisasszonyok zugligeti intézete II. 2009. – Tanítványok emlékezete - B5-ös, 124 oldal, 9 színes és 134 fekete-fehér kép) négy esztendőn át gyűjtött dokumentumait a hatodik kötet szerzője, M. Jeszenkovics Teréz adta át 98 esztendősen a szerzőknek – az idős apáca-tanár még megérte a könyv megjelenését. Nélküle e gazdag történelmi anyag nem jelenhetett volna meg.

A bő két évtizedes egyesületi munka egyik fontos tapasztalata nélkül kicsit sántítana beszámolómm. A civilek megítélése a hatalom oldaláról nem sokat változott a Kossut-szobor 1913-as avatása óta. Akkor sem örültek a tevékenységüknek, 1945 után egyenesen felszámolták az egyesületeket és a rendszerváltozás után is mindig szálka volt a civil mozgalom a hatalom szemében, legyen a hatalom bármilyen színezetű is – csak a választások előtt váltak hirtelen „nagyon fontossá” egy rövid időre. De mindezek ellenére a civilek tevékenysége, kitartó munkája egy kicsit mindig „ki tudja fogatni a világunkat a sarkából”.

Rövid összegzésemet helytörténeti könyvsorozatunk mottójával zárom:
„Ismerd meg múltad, hogy méltón élhesd a jelened, és bizton irányíthasd a jövőd!”



A Hegyvidékünk Gyöngyszemei sorozat jubileumi kötetének címlapja –
családi archívumból származó fogaskerekű képpel